

Вукоман Јокановић
МОЈА НЕИЗМЈЕРНА ТУГА

Уредник
Зоран Колунџија

Вукоман Јокановић

Моја
неизмјерна
туђа



ПРОМЕТЕЈ
Нови Сад

Збирку поезије посвећујем својим синовима, Александру и Бојану, унуцима Милану и Јовану, унукама Софији и Емилији, суйрузи Славици и родитељима Радоју и Јајлици. То је мој корен и моје потомство. Мој најснажнији извор надахнућа. Збирку посвећујем и своме завичају који ме је надахнуо најивореном људском мудрошћу.

Реч аутора

Ова збирка поезије настала је као дубоки вапај душе, у развалинама цивилизације која нажалост стреловитом брзином приближава се понору, будући да цели свет налази се у шасти бескрајно малог броја малоумника који поседују неограничену моћ.

Иако је књига настала почетком деведесетих прошлога века, одсликавајући сву лудост закрвљених балканских племена, којима је нож и секира увек био ближи од памети, смерно се клањајући разним домаћим и светским пробисветима који га и данас залуђују мантрама моћи, док очај и беда на сваком кораку, терају милионе младих људи да оду на крај света, само да би побегли од тога лудила коме нема краја.

И мада је писана онда када је моје срце било до бола испуњено тугом и стрепњом за моју егзистенцију мене и егзистенцију моје породице, а потом и народа целог, она је и сада актуелна, ако не и још актуелнија него тада, јер показује да је зло сама срж људске природе.

Захваљујући томе, воља за моћ владара света која је тако сада огољена да је и слепци виде, још увек у неким деловима света даје обилне плодове зла, док се свакодневно срећемо са сликама разорених градова и села, само за то да би једном засвагда те силе таме загоспода-

риле нашим бедним животима, чинећи од нас безличну масу зомбираних креатура које више немају снаге да се одупру томе злу.

Збирка је писана језиком мојих предака, показујући колико је мудрости и духа имао тај свет чија је мудрост била исклесана јасно као у камену у њиховим речима и кратким метафорама, показујући тако да је свет образованих празноглаваца највеће зло и највећа поруга свему што поседује истинску вредност.

Дијалошка поезија Вукомана Јокановића

У свим временима људске врлине су гажене и руиниране до испод анималних вредности. Све светске религије су настале као реакција на обесмишљавање тих врлина. И све новоутемељене вредности изнова су обесмишљаване и гажене кроз минуле генерације и цивилизације. Тако ће праве хришћанске вредности актуелне западноевропске цивилизације обесмислити сами хришћани да ће се један од првих духова ренесансе поругати тој пошасту и снажном иронијом и сарказмом тражити повратак правим хришћанским вредностима у књижевно-философском делу *Похвала лудости* још далеке 1509. године. Свој стваралачки субјекат склонио је у литерарну конструкцију главног лика неприкосновене Лудости што га је спасило од ломаче. Више од пола миленијума касније (2016 године) књигу есејистичких трактата *Похвала несавремености* пише професор Мило Ломпар, човек непатворене интелектуалности и етичности (врлина у његовом народу данас безмало поништеним), и из сличних, еразмовских побуда тражи утемељење нових вредности у свету. Не осврћући се на ломаче које пламте на све стране око њега прозива зле клоновне који одлучују о нашим судбинама на одговор-

ност, а ону мањину усамљеника који служе једино врлини да успоставе скалу нових вредности, свакако несавремених, али дубоко етичних.

И, ево, из истог низа, у рукама ми је рукопис песничке побуне против цивилизацијске лудости и неетичности научника квантне физике и аутора више књижевних дела, професора Вукомана Јокановића. Насловио ју је синтагмом клонућа *Моја неизмјерна џуџа*, а могао је сузити и вргнути у универзалност појма „Оно” којим су његови Срби Старе Херцеговине именовали нечовека од памтивека, како је и овај песник у дијалошком спору безмало у сваком циклусу и у свакој песми. Његова туга јесте преголема и пишти из сваког стиха не предајући се злим клонцовима који нас све даве. Јокановић се наоружао мудрим језиком дурмиторског краја (Пиве, Дробњака и Ускога) па нам се чини да је његова поезија из уста „цијелог народа”, како то Његош каже. Она то и јесте и код Његоша и код Растка Петровића¹ и Матије Бећковића па и код песника Јокановића јер њихов народ поезијом живи и у рођењу и у погубљењу. Зато се он двојици од ових песника обраћа у два уводна песма. Његошу се молитвено обраћа као „Божијем човјеку” и „као свој свом”, јер је родоначелник дијалошке форме у српском песништву и кондензоване народне мудрости у њој, али и онај који ће га разумети духом светог српског песништва надихнути. Матији Бећковићу се обраћа са зазором и покајничким стидом што се и његова скром-

¹ Споменули смо овде и трећег барда српске поезије: Растка Петровића јер је овај новатор и претеча и форму дијалошког песништва и „захватања из народа” увео у модерно српско песништво пре Матије Бећковића и Вукомана Јокановића. Сетимо се само његове поеме Битијски пастир у којој путописац разговара са пастиром из Босне који чува туђе овце на планини Битији у Турској.

ност вргнула да захвати из тог непресушног народног врела из кога је Матија одавно и добро захватио, саградио особену поетику, али и „добро отпио”. Стално му је Матија пред очима па се често опомиње: „Бојим се попићу цијело па како ћу онда пред Матију”.

Његош је узео разговорну форму и кондензовану мудрост из свог народа, Матија и форму и садржину и поетику, а Јокановић форму спровео доследно само у првом циклусу *Ко ли је ко Оно* и своју голему тугу немоћи пред наплавом неморалне савремености у српском народу наставио да пишти у осталим циклусима језиком материнске мелодије, а формом модерног стиха. Иако су *захваћали из народа*, сва три спомену-та песника дали су и аутентичну и оригиналну поезију. Захватајући из народа Јокановић је оживео лексику и читаве спрегове речи који и данас одзвањају у готово опустелим селима Старе Херцеговине у којима су их комшије и Јевропљани побиле и у јаме побацали, а преживели потомци их напустили због терора и нужде или се нису ни родили. Савремене генерације Срба отђушнуле су тај језик, а пригрлиле савремени и огољени новогвор градова и туђица. Отурили су и своје писмо па свој језик пишу туђим, иако их је још давно онај први Матија, јеванђелиста из раног хришћанства, опоменуо: „Не вуците у туђем јарму”. За разлику од њих, научник и песник Вукоман Јокановић несавремени језик својих предака повратио је у српску поезију. Ево тог бисерног низа из његове дијалогске поезије: *ускојишило се, ишикојешило се, убичило се, ушайило се, уйришило се, кркља, чекрће, изриаиши, сканчелаиши, лийсаиши, набрчиши, иријечайши, иришиши, доакаиши, лабрњайши, сойће, ирсииши, иечииши, сирв, наирће, заирће, авијес, авейник,*

авеџињак, брашњеница, мркача, хладеџина, ѣришнице, џекна, џнијеж, црвоџочина, брабоњање, баздина, силесија, шџирла, џоџрбушено, џелекџуалац, лиџа, џелекџуална лиџа, врџни мало, чаџру џи враџ деро, уџазии у џоџан, ек нама, калез џудска, закаиџанчена ријеч, ѣрка ријеч, желеће џраџ чоeka, џавоља џређа, клобук каљуџе, џавоље ждријело, циџли џедаљ, шџекђу облаци, срце шџо исџод земље џече ...

Рукописна збирка *Моја неизмјерна џуџа* Вукомана Јокановиђа организована је у пет циклуса: *Ко је ко Оно*, *Телекџуална лиџа*, *Ми и Јевроџа*, *Сен варљиве наде* и *Усред очаја*. Из самих наслова циклуса може се прати-ти како се креће песникова осеђајност: од пркосно-ироничног спора са кочоперним Оно, које је метафора савременог *нечоека каљуџе* (свеједно да ли српске, европске или светске), преко „телектуалне лите” и *Евроџе без Христџа* (којој је Кијук посветио позамашну књигу, баш са овим насловом), до *варљиве наде* и у *сред очаја*. Које тај *нечоек* или *Оно*? То је технолошки човек, онај каквих данас највише имамо у свим друштвима: са slabим интелектом и никаквом етиком. То су савремени жреци који креирају „просперитетни свет”, како они кажу, који су себе вргнули на престо Бога па својом оскудоумном памеђу и калезном етиком опоганише нам и уништише животе. Они су то џуди „који су себи Богови”, како каже песник обрађајући се владици Раду, „они с којим не можеш зборити као чоек с чоeком”, „они којима нико раван није”, они које је „горе срести но угазити у поган”. Оно се и ’од мајке стиди и свакога свога’, „нема ни корена ни стабла”. Оно ти ништа не зна и у њему „не оста ништа од чоeka”. „Пуна су му уста сплачина”, прича ко да „млин чекрђе”, „до ко ти је Оно ти је”...

Наведени наслов збирке аутор је мога сузити само на универзално *Оно* којом су још од праискона Срби старе Херцеговине именовали *нечоеком* јер је и сам песник са њим у спору од уводних до завршних песама.

У дијалог песника, боље рећи народа, са *Оно* противи се савременим вредностима које поништавају човека, за којим се срља: за трендом, модом, профитом, моћи и уживањем која нам доносе пропаст. Све је то песник исказао у првом дијалошком и грозничавом циклусу, а онда прелази на стегнут стих, понекад сигналан попут стиха и језичких слика Новице Тадића. С позиције силе, зли клонови који владају савременом цивилизацијом тлаче и појединца и све народе лажним теоријама усређитељске демократије, људских права, родне равноправности, напредних технологија, вештачке интелигенције, доброно и тенковским, бомбардерским, ракетно-бомбашким походима на мале народе и биолошко-хемијским вирусима на читаво човечанство. Све маске су пале. Народ се нашао у слуђености, појединац безнађу, песници у очају, мислиоци у изопштености, а свет у расулу незауостављивом урвињању. И поред таквог стања у свету, виталистички дух човека се не предаје. Свакодневно су масе народа на улицама широм света, стваралачки умови говоре и пишу да се свет мора прекомпоновати, нове вредности успоставити. Један од таквих је и научник и песник Јокановић. Његово и научно и књижевно стваралаштво даје потпун и аутентичан одговор о стању духа савременог човека, друштва и народа коме припада. Даје га и у овој збирци песама големе туге.

Формом различите, ипак су све песме и сви циклуси у овој збирци повезани: језиком, његовим сликама, ритмом и звуком завичајним, материнском мелодијом

свесрпске осећајности и дубинском мишљу тихог отпора. Повезује их и племенита обливеност тугом песничког субјекта који вапи за још племенитијим људским вредностима: уљудношћу, проосећањем ближњих, путовођењем светлим идеалима, осећањима стида и срама, светости и покајања. Изражено је то у свим Јокановићевим песмама, али најизраженије у оним најстегнутијим: *Каљуја, Нема ѿуша, Еј жалосѿи, Збоѿ звијери (Морам), Небеска, О човеку шѿо бауља...* Изузетно су успеле и језички, и ритмички и метафизички. Песма *Морам* је цела лепа, што би рекао Богдан Поповић. Седам строфа почиње стихом који казује шта песник мора и хоће себи да уради, само да се звер у човеку самоспозна: и *срце ће ишчуйаѿи*, и *кожу здераѿи*, и *ѿрсѿи у око забосѿи*, *коноѿом ѿрло задавиѿи*, *дланове и ѿабане крвљу залиѿи да ѿишиѿе* и *ѿосѿељу своју даѿи* због „звијери у човјеку” (именованим са Оно!) да би „сама од себе могла стати / и себе саму препознати”. Оволика несебичност, племенитост и пожртвовање равна су оној поенти Душана Васиљевића у песми *Човек ѿева ѿсле раѿа*:

*Не ѿражим ѿлена
ох, дајѿе мени још шаку зрака
и мало беле, јуѿарње росе –
осѿало вам на часѿ!²*

Речју, и Васиљевићеви и Јокановићеви стихови су поезија великих песника. И један и други дубоко осећају и поетски снажно изражавају сву трагику савременог човека и страдања сопственог народа.

² Из наведених разлога сам се дрзнуо и овој Јокановићевој песми наслов променио: уместо *Морам* назвао сам је *Збоѿ звијери*.

Због свега што смо рекли о рукописној збирци песама Вукомана Јокановића, са пуним осећањем одговорности из срца (*јер нема ѿапейи ако је у срцу нема*, како каже овај песник) и струке предлажем издавачима у Србији да штампају ову поезију. Препоручујем је и читаоцима који још увек књиге читају да Јокановићеву будућу књигу поезије имају у својим библиотекама.

Радомир Батуран

У Барселони, 20. априла 2024.

**Свечовјек и подчовјек као антиподоги
у поезији Вукомана Јокановића**
(Поводом збирке пјесама „Моја неизмерна туга”)

На самом почетку збирке пјесама „Моја неизмерна туга” у свијет поетских мисли и пејзажа уводи нас пјесма посвећена Владици Раду, истоименог назива. Гледано (касније) из контекста цијеле збирке, нимало случајно. У неодољивој потреби да из себе изједри унутрашњу метафизичку муку, али и пркос поетског бића, Јокановић се у исповједном тону обраћа вишем моралном и духовном принципу, оличеном у имену највећег српског пјесника. У подтексту ове молбене пјесме као да се крије тражење „благослова” од онога који се храбро тукао са „врагом са седам бињиша”, пером и мачем, да му „благослови” перо и ум прије него што загази у дубоко врело народног духа и језика, да се њиме наоружа и стане лицем у лице пред најцрњег „кастига”, означеном у народу злогласним безименим замјеничким деминутивом „Оно”.

Почевши од пјесме „Оно би да пише”, па све до завршне пјесме „Трси се рђе” из првог циклуса („Ко ли је ко Оно”), пјесник нас води из слике у слику, из мотива у мотив, из низа у низ асоцијација о подчовјеку савременог доба, подчовјеку као слици зла, духовне ругобе,

лажне величине и празнине. У таквој атмосфери људскост је на удару и незбринута, осуђена на унутрашњу тугу, гдје човјек доброте „ниђе није приспијо” („Све је то за људе”).

Пробијајући се кроз мрак и мравињак беспућа и бестрагије савременог доба, дух пјесника даје одговор стоичког пркоса пред судбином „девалвираног” свијета и дезинтегрисане људске свијести:

„Пишам ти живот кад је таки
И судбину таку
Ђе ме снађе поред толикијег”
(„Пишам ти живот”)

Не падајући у безнадни дефетизам, у Јокановићу се стално обнавља снага да именује кроз пјесмовиту причу оно најниже у човјеку и свијету који га окружује – закржљалу људску самосвијест, мизантропске, хомофобне, разваљене, полуизгубљене људске индивидуе без врлина у себи, обескоријењене и пусте:

„Ни коријена ни стабла,
Ко пало с крушке...”

И баш као у овом сликовитом поређењу, узетом са извора нашег народног „умозрицатељног” словљења, скоро цио свијет, посебито онај такозвани Западни, као и овај наш (нажалост) преплављен је гомилама лажних, несувислих, за дневне потребе глобалиста произведених „величина”: лажних научника, академика, професора, државника, писаца и уопште безбројних полуинтелектуалаца. Сва та булумента знаних и незнаних могу

стати, као једна тужна гомила, под капу Јокановићевог „Оно”. Интегралном, самосвјесном, личносног карактера утемељеном човјеку, ова спознаја доноси само бол и „неизмјерну тугу”. Још је давно Хегел говорио да нема трагедије прије спознаје. А и наш велики пјесник Милан Ракић рече: ”Кад срце запишти, мисао је крива”.

У Јокановићевој збирци „Моја неизмерна туга” готово све пјесме личе помало на пјесмовите приче, које као да се саме од себе нижу и које носе у себи мисаону дубину неријетко уткану у лапидарно-елиптични облик: „Стисла тмуша/Мрзла душа/У ланцима, у негвама окована, ниђе дана” („О човјеку што бауља”).

Пародија, иронија, донкихотска патетика, апсурдност чињења у свијету без смисла („Виђи ти њега”), све то извире и грца из најдубљег народног језичког врела, преливајући се у слапове живих слика, пуних опасних окука иза којих вреба зло и варка лукавога, пузећег дебила што некамо иде као жедна звијер која своје звјерско биће, подљудско, не може да спозна. Слика отуђености полуинтелекта, без ума, свијести, савјести и душе. Отуђеност од људске патње, његово сљепило, егоизам и патолошка безосјећајност пред болом беспомоћног људског бића. Пјесников поетски и људски удар на дехуманизирану свијест „уображене руље” која ”садистички брабоња у тој баздиони људској”...

У тој руљи пјесник препознаје и апострофира као симбол људске бестијалности и аморалности „некога Вука”, лицемјерног преваранта и лажова, унутар социјалног миљеа („Слово о Вуку”). Неријетко, и сам тај друштвени слој одступа од себе и својих вриједности те се, без поноса, поданички и скоро мазохистички поистовјећује са туђином и његовим „врлинама” („Србљи

воле Вранцузе”). Тај поданичко-психолошки пад иде дотле да су поједини Срби „заљубљени у своје целате”. Пјесник је на трагу трагичне историјске истине о тешко објашњивом „духу самопорицања” (Ломпаров израз) и патологији искомплексираних појединаца. Пјесма дубоко засијеца у идентитетску трауму колективне бесвијести („И најбоље се слажемо са онима који нам о злу мисле”). У одсуству идентитетске самосвијести о себи, доминира наивна илузија о доброти свега што нам долази из те „Јевропе силне, Јевропе таште, Блуднице старе...”, и као врхунац апсурда пјесник увиђа наше некритичко срљање у загрљај те „наказне љепотице, гдје се сладе несрећници”.

Као антипode деградираним облицима личносног идентитета, пјесник супротставља примјере духовне (и националне) самосвијести као залога наде у опстанак („Сјеме варљиве наде”). Три пјесме („Караџићу”, „Ернику Јосифу” и „Милораду Екмечићу са стрепњом”) обједињује идеја унутарње ватре коју прометејски носе у себи и која као искра поетске инспирације пали нову ватру у пјесниковој души, из које истичу слапови љепоте поетског језика.

Централни дио збирке пјесама „Моја неизмерна туга” чине пјесме из циклуса „Усред очаја”. У низу од дванаест пјесама, веома прегнантних, пјесник Јокановић смјешта у елиптичне пукотине стихова уздахе своје неизмјерно патничке душе, повријеђене дубоким доживљајем обесмишљеног свијета, обеспућеног, обешчашћеног, оскрнављеног у лику и слици ојађене домовине. Испод тона химне подарене раскошној љепоти домовине пробија се болни јаук и лелек очаја поетског бића које пати што је његова света домовина тако упрљана („А она

рашчеречена/Обешчашћена/Разлуђена/Она моја домоваина ко мртва лежи”). Артикулишући дубоко смисаони и родољубиви поетски израз, пјесник се супротставља бесмислу мрака времена у коме се затекао. Као у оним „квргама” Милана Ракића („У кврге су ме бацили, о срама!”) пјесник преживљава унутрашњу мору као одраз апсурда посувраћеног спољашњег свијета који га подсећа на тамницу црног вилајета („Еј жалости”). У стању метафизичке зебње, туге и бола, пјесничка душа тражи одушак и излаз из беспућа („Нема пута/Јер сви путеи мени су загубљени”). Тамни тонови се продубљују из пјесме у пјесму, идући ка крају овог циклуса. Као круну разочарења у „савременог” човјека пјесник види у његовој издаји Бога, у његовом лицемјерном богоодступништву („Боже мој”).

Људски отклон од обезбоженог, размрвљеног, неуљуђеног и себичношћу умрљаног свијета и живота, пјесник налази у завјетрини љепоте љубави, за којом вапи његова душа. Спас из „тамног вилајета” обезбуђе не равнодушности и мржње он види у непатвореној љубави безимене Драге. Управо по томе је шести циклус ове по много чему изузетне, разнородне и идејно богате збирке сасвим различит од претходних циклуса. У „Пробуђеном вапају душе” пред нама се кроз пет љубавних пјесама отвара као ерупција, исконска снага, иако рањене, али неосакаћене душе која хоће да воли и да буде вољена. Како нас је учио велики Достојевски да само љепота може спасити овај свијет, тако, попут тог мисаоног цина, пјесник Јокановић спреман је да за љепоту љубави, за љепоту људске душе оног другог бића жртвује и свој живот, само да би се сачувало оно по чему је човјек човјеку човјек: